

Översättningsforskning – paradig, teorier och praktiker

Pirjo Kukkonen & Ritva Hartama-Heinonen
Helsingfors universitet
Nordica/Finska, finskugriska och nordiska institutionen
Svensk översättning

Översättning och tolkning som mänsklig verksamhet går mycket långt tillbaka i tiden i människans historia där översättaren och tolken som *det översättande och tolkande subjektet* samtidigt tyder tecken, skapar och konstruerar betydelse och i syfte att bidra till förståelse – förmedlar budskap.

Den äldsta formen av översättning är *interpretatio*, muntlig kommunikation mellan olika parter. Detta översättandets och tolkandets *semiosis* är också en urgammal tanke som fick förnyad aktualitet i och med att de språkliga funktionsteorierna började lanseras exempelvis av Karl Bühler på 1930-talet, Roman Jakobson på 1950-talet och av Katharina Reiss och Christiane Nord på 1970- och 1980-talet. Centralt i denna kontext är också pragmatiken (språket i bruk), semiotiken (allmän betydelse- och kommunikationslära) eller över huvud taget det interdisciplinära inom språk- och översättningsforskning som gjort sig gällande i synnerhet sedan 1980-talet.

Tanken om det funktionella i översättning och tolkning, om syfte och funktion, är mycket gammal och återfinns redan nedtecknad som text i tre versioner med tre olika syften och målgrupper i den s.k. Rosettastenen från 196 f.Kr. Texten står på tre inhemska skriftspråk i det forna Egypten: a) hieroglyferna 'de heliga sniderierna', 'gudarnas ord' för religiösa ändamål, b) den gamla egyptiskan för de lärde och c) de mer lätt skrivna hieratiska och demotiska skriftspråken för vardagligare bruk och affärsverksamhet. Stenen hittades 1799. Forskarna lyckades tyda tecknen med de tre olika skrivsystemen och skriftspråken. Är det frågan om översättning eller om något som på 1990-talet fick namnet parallellskrivning? På Rosettastenen möts alltså tre olika språk för tre olika målgrupper – det som modern översättningsforskning behandlar inom funktionell översättningsteori som fokuserar på det faktum att olika texter har olika textfunktioner och därmed olika potentiella målgrupper.

Vår workshop vill å ena sidan anlägga ett historiskt perspektiv på översättningsforskning genom att diskutera olika paradig, vändningar (*turns*), riktningar och dimensioner inom översättning och tolkning dels före 1950-talet, dels och i synnerhet efter 1972 då James S. Holmes föreslår ett nytt studium, *translation studies*. Å andra sidan har workshoppen som syfte att diskutera frågor i anslutning till svensk/nordisk översättning – svenskan/nordiska språk som källspråk eller målspråk – med utgångspunkt i analyser dels av olika översättningsgenrer och -texter, dels av val, strategier, tekniker och praktiker som vi kan utgå ifrån då vi beskriver och tolkar översättning som process och produkt, gör översättningsanalyser eller då vi själva översätter eller undervisar i översättning och tolkning.

Hur har vi sett på översättning och hur ser vi på översättning? Hur ser vi i dag på de olika "modes of interpretation" som Roman Jakobson (1959) beskrev som typer av översättning: intralingval (inomspråklig), interlingval (mellanspråklig, egentlig översättning) och intersemiotisk (mellan verbala och icke-verbala teckensystem)? Kan vi i Thomas Kuhns anda tala om översättningsforskningens paradig? Om översättningsforskning *per definitionem* är en interdisciplin som bygger på teoretiska och metodologiska utgångspunkter från andra discipliner – vilket är översättningsforskningens eget perspektiv som självständig vetenskap?